

מערכות האש על המזבח

להלכה נוקטים שבכל יום היו שלש מערכות. וברמז יש לומר שהן מקבילות לגוף נפש ושכל שבאדם; –
 המערכה שממנה נוטלים גחלים לקטורת שבמזבח הפנימי, רומזת לשכל – שהוא מקושר בעליונים. המערכה המיועדת לשריפת חלבי הקרבנות והאברים – כנגד הנפש שייעודה לאסוף ולאחד את כל החושים וכחות הנפש לה'. והמערכה לקיום האש רומזת לגוף, שמצד עצמו אין בו שבח אלא שהוא נושא ונשמע לכחות הנפש והשכל.
 ואש-דת צריכה לבעור באדם תמיד, בגופו בנפשו ובשכלו. והמכבה אש המזבח עובר בלאו. דוגמתו – כשהאדם מצונן וקר בעבודה.
 ומחויב האדם לעורר בקרבו רגש חם בכל יום ולא יסמוך על החום הטבעי שבקרבו. ולזה רמזו רז"ל באמרם אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. ומסדרים כל שלש המערכות בכל יום ויום. 'שמענה, ואתה דע לך' (מתוך שם משמואל צו תרע"ו).
 עוד על רמזי הבאת אש מן ההדיוט – לעיל כא.

דף מו

'איברי עולה שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמה וסודרן, ואפילו בשבת – מאי קמשמע לן, תנינא, בכל יום היו שם ארבע מערכות...'. ואין לומר שבא להשמיענו שעושה להם מערכה בשבת – כי אם זהו עיקר חידושו היה לו לומר 'וסודרם אפילו בשבת', ומכך שאמר 'ואפילו...' משמע שמשמיענו דין חוץ משבת (עפ"י תוס' מנחות מ: ד"ה תכלת; תו"י ותורא"ש).

לא נצרכה אלא לפסולין. ולפי זה נראה שנקט 'שנתותרו' לכלול אף אופן שנפסלו בלינה, כל שהן עתה על המזבח עושה להן מערכה.

ידוקא שמשלה בהן האור אבל לא משלה בהן האור – לא...'. מדברי התוס' מתבאר שחילוק זה שייך רק לענין הקטרה בשבת, שאם משלה בהם האור נעשו לחמו של מזבח ודוחים את השבת [לרבי מאיר, עושה להם מערכה בפני עצמה ולחכמים מקטירים על מערכה גדולה], ואם לא משלה בהם האור אין מקטירים אותם בשבת, משום שנאמר עלת שבת בשבתו – ולא עולת חול בשבת. אבל בחול לא נזכר תנאי זה, וגם אם לא משלה בהם האור עושה להם מערכה בפני עצמה לרבי מאיר, בין בכשרים בין בפסולים (חזון איש קכו, כט).

ז'פליגא דרב הונא דאמר תחילתו דוחה סופו אינו דוחה... מאי אינו דוחה – רב חסדא אמר: דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה. רבה אמר דוחה את הטומאה ואינו דוחה את השבת. לפירוש התוס' (כאן ובשבת כ. ובפסחים פג:), נושא הנידון בדברי רב הונא רב חסדא ורבה הוא ממש הנידון שדוּבַר בו מקודם; עשיית מערכה בפני עצמה [לרבי מאיר] לאברים שניתותרו, בשבת או בטומאה. אבל עצם הדין שהקטרת אברים שניתותרו דוחה שבת וטומאה, מוסכם הוא על הכל. [ו'פליגא דרב הונא' היינו בין לרבה בין לרב חסדא, שהרי לפי שניהם אין עושים מערכה בפני עצמה או בשבת או בפסולים (דהיינו טומאה), וזה דלא כבר קפרא].

ואילו מדברי רש"י והרמב"ם נראה שמפרשים דברי רב הונא כלפי עיקר דין דחיית שבת או טומאה בהקטרת אברים שניתתרו; לרבה אין מקטירים אברים ופדרים של חול בשבת, אף לא על מערכה קיימת [ומשמע ברמב"ם, אפילו משלה בהם האור כבר], ולרב חסדא מקטירים בשבת ואין מקטירים בטומאה (עפ"י חזו"א קכו, כט ועוד).

(ע"ב) 'שבת דהותרה היא בציבור... טומאה דדחיה היא בציבור...' משא ומתן בגדרי 'דחיה' ו'הותרה' בשבת ובטומאה – ע' תשב"ץ ח"ג לו (חדושי הנצי"ב להלן פא.); שער המלך ביאת מקדש ד, יד; מנחת חינוך רסד, ח שב, ט; שו"ת חתם סופר או"ח פה; דובב מישרים ח"ב לט; אבני נזר או"ח קנת, ט; חו"מ סה ד"ה ודע; קנה; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א טז; אבי עזרי (חמישיאה) בכורים יא, יב.

*

'שבת דהותרה היא בציבור...'

'כ"י על ידי קרבן הציבור נעשים ישראל אחד. וזו היא בעצמה מצות שבת, רזא דאחד, כי בשבת הכל שלום – על כן בקרבן הציבור מקיים מצות שבת גם כן, ולכן לא דחיה אלא הותרה' (נאות הדשא ח"א עמ' קב – מבעל אבני נזר).

בס"ד, פרק חמישי; דף מז

'נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו.' אף על פי שעבודה בשמאל פסולה ואף ההולכה 'עבודה' היא (וכדלהלן מט. מנחות ו כה. ורש"י) – כאן נוטל הכף בשמאל מפני שאי אפשר באופן אחר כמבואר בגמרא שעל כרחו ליטול מחתת הגחלים הכבדה והחמה בימין ואת הכף בשמאל (עפ"י תו"י מט. רמב"ם עיוהכ"פ ד, א. וכן הוא בירושלמי. והיינו מדלא אפשר מוכח שהתירה תורה שמאל בעבודה זו וכמו שאמרו במנחות שם ש'שמאל' הותר מכללו ביוהכ"פ. [וע' כס"מ שם. ותימה במה שצדד שהולכה בשמאל פסולה מדרבנן, שבגמרא שם מבואר דמדאורייתא הוא]). ומשמע שאילו היה אפשר, היה נצרך להוליך מן הדין הכף בימין והמחטה בשמאל. וטעם הדבר, כי הולכת המחטה אינה 'עבודה' מפני שהגחלים אינם אלא מכשירי קרבן וכהולכת העצים לקרבנות שאינה עבודה כהולכת הדם וכשרה בשמאל כדלעיל כו (עפ"י תו"י ט; מקדש דוד כד, ד).

לכאורה י"ל אף אם עבודה היא, מסתבר שעבודת הכף לחוד ועבודת מחתה לחוד ואין הולכת עבודה אחת, והואיל וסברא היא שהכף החשובה בימין והמחטה בשמאל כמו שאמרו בגמרא, א"כ על כרחך שלא נאמר ה"ר שמאל לעבודת הכף אלא לעבודת המחטה – רק בגלל שאי אפשר אחרת ע"כ לפרש כוונת התורה שהמחטה בימין וההתר נאמר בכף [ואם החליפם – פסל כמובא בירושלמי, והיינו מהטעם האמור שלא מצינו ה"ר שמאל אלא בעבודת הכף]. ובה מובן שהקשו בגמרא 'ציבא בארעא... ולא שאלו והלא עבודה בשמאל פסולה, כי מצד זה היה אפשר לתרץ דע"כ ליטול אחד מהם בשמאל ומצוותו בכך, רק משום הסברא שהכף טעונה ימין הקשו לפסול אם נוטלה בשמאל (ובתו"י פירש בענין אחר).

'נשקליה לקטורת בחופניו ונחתיה [למחטה] עלה וליעול...' כלומר יניח [כהן אחר או הוא עצמו] בשיניו. ריטב"א [את המחטה על הקטורת שבהפניו וכך ייכנס (רבי אליקים)].